

**TERI-TANOSIL KASALLIK QO‘ZG‘ATUVCHILARIGA XARAKTERISTIKA
(ILMIY KENGAYTIRILGAN MATN)**

'Po'latov Jo'rabek Xudoyberdi o'g'li

1. Kimyo international university in Tashkent (KIUT) 2-bosqich talabasi.

pjurabek450@gmail.com

²Muhammadiyaheva Shahzoda

2. Kimyo international university in Tashkent (KIUT) 2-bosqich talabasi.

Shaxzodam321@gmail.com

³Ahatova Guljahon Hakimovna

3. Kimyo international university in Tashkent (KIUT)

Tibbiy-biologik fanlari kafedrasida katta o'qituvchisi.

g.ahatova@kiut.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19462028>

Mavzuning dolzarbligi: Hozirgi kunda qon tarkibi, plazma oqsillari va limfa-retikulyar tizimning biokimyoviy xususiyatlarini o'rganish tibbiyot va biologiya fanlarining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki ushbu tizimlar organizmning ichki muhit barqarorligini (homeostazni) ta'minlashda, modda almashinuvi jarayonlarini boshqarishda hamda immun himoya mexanizmlarini amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Qon plazmasi oqsillarining miqdoriy va sifat jihatdan o'zgarishi turli kasalliklar, jumladan jigar yetishmovchiligi, yallig'lanish jarayonlari, infeksiyon va onkologik kasalliklarda muhim diagnostik belgi hisoblanadi.

Shuningdek, limfa-retikulyar tizim faoliyatining buzilishi immunitet pasayishi, autoimmun kasalliklar va limfoproliferativ patologiyalarga olib keladi.

Tadqiqot maqsadi: Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi qon tarkibi, plazma oqsillari hamda limfa-retikulyar tizimning biokimyoviy xususiyatlarini o'rganish, ularning organizm hayot faoliyatidagi o'rni va klinik ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari: Tadqiqot maqsadidan kelib chiqib quyidagi vazifalar belgilandi:

Qonning umumiy tarkibi va biologik ahamiyatini o'rganish;

Qon plazmasi oqsillari (albumin, globulin, fibrinogen) ning tuzilishi va funksiyalarini tahlil qilish;

Limfa va limfa-retikulyar tizimning biokimyoviy xususiyatlarini aniqlash;

Ushbu tizimlarning organizmdagi metabolik va immun jarayonlardagi rolini baholash;

Qon va limfa tizimidagi o'zgarishlarning klinik ahamiyatini yoritish;

Teri-tanosil kasalliklari (dermatovenerologik kasalliklar) etiologik jihatdan polimorf bo'lib, turli mikroorganizmlar — bakteriyalar, viruslar, zamburug'lar va parazitlar tomonidan chaqiriladi.

Ushbu kasalliklar inson salomatligiga jiddiy zarar yetkazib, reproduktiv funksiyaning buzilishi, surunkali yallig'lanish jarayonlari hamda onkologik asoratlar rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, jinsiy yo'l bilan yuqadigan infeksiyalar global miqyosda eng keng tarqalgan yuqumli kasalliklar qatoriga kiradi.

Qo'zg'atuvchilarning umumiy biologik xususiyatlari Teri-tanosil kasallik qo'zg'atuvchilari yuqori darajadagi patogenlik, invazivlik va adaptivlik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Ularning asosiy biologik xususiyatlariga quyidagilar kiradi: Adgeziya qobiliyati — epiteliy hujayralarga yopishish

Invaziya — to‘qimalarga chuqur kirib borish Toksigenlik — hujayra va to‘qimalarni zararlovchi modda ishlab chiqarish Immunoevaziya — immun tizimdan qochish mexanizmlari

Mazkur xususiyatlar infeksiyon jarayonning rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi.

Treponema pallidum — spiroxeta tipidagi, yuqori harakatchanlikka ega mikroorganizmdir.

U aksial filamentlar yordamida harakatlanadi va to‘qimalarga chuqur kirib boradi.

Asosiy xususiyatlari: Juda nozik hujayra devori Antigen kamligi (immun tizimdan yashirinish) Sekin ko‘payish Sifilis ko‘p bosqichli (birlamchi, ikkilamchi, yashirin, uchlamchi) kechishi bilan xarakterlanadi.

Chlamydia trachomatis obligat hujayra ichki parazit hisoblanadi. U energiya almashinuvida mezbon hujayraga bog‘liq bo‘lib, ikki shaklda mavjud: Elementar tanachalar (infeksiyon shakl) Retikulyar tanachalar (ko‘payuvchi shakl) Bu mikroorganizmlar ko‘pincha yashirin infeksiyalarni keltirib chiqaradi.

3. Virusli qo‘zg‘atuvchilar Herpes simplex virusi (HSV) HSV DNK virus bo‘lib, nerv gangliylarida latent holatda saqlanadi. U reaktivatsiya xususiyatiga ega bo‘lib, stress yoki immunitet pasayganda qayta faollashadi. Patogen mexanizmi: Epiteliy hujayralarni lizisga uchratadi Nerv tizimi orqali persistensiya qiladi Odam papilloma virusi (HPV) HPV epiteliy tropizmga ega bo‘lib, hujayra proliferatsiyasini buzadi. Ba‘zi shtammlari (16, 18) yuqori onkogen potensialga ega bo‘lib, bachadon bo‘yni saratoni bilan bog‘liq. OIV (HIV) OIV CD4+ T-limfotsitlarni zararlaydi va immunodefitsit holatni yuzaga keltiradi. Natijada opportunistik infeksiyalar rivojlanadi.

4. Zamburug‘ qo‘zg‘atuvchilar Candida albicans Candida albicans dimorf xususiyatga ega bo‘lib, u xamirturush va mitseliy shaklida mavjud bo‘ladi. U biofilm hosil qilish qobiliyatiga ega va bu uning antifungal preparatlarga chidamliligini oshiradi.

5. Parazitar qo‘zg‘atuvchilar Trichomonas vaginalis Trichomonas vaginalis flagellali protozoy bo‘lib, anaerob metabolizmga ega. U proteolitik fermentlar ishlab chiqarib, epiteliy hujayralarni zararlaydi va yallig‘lanish reaksiyasini chaqiradi.

6. Patogenez (ilmiy tahlil)

Infeksiyon jarayon quyidagi bosqichlarda kechadi: Adgeziya — patogen epiteliyga yopishadi

Invaziya — hujayralar ichiga kiradi Ko‘payish — kolonizatsiya Disseminatsiya — qon yoki limfa orqali tarqalish Immun javob — yallig‘lanish rivojlanadi Virulentlik omillari infeksiyaning og‘irligini belgilaydi.

7. Klinik va epidemiologik ahamiyati Teri-tanosil kasalliklarining epidemiologik xususiyatlari: Yuqori yuquvchanlik Ko‘pincha yashirin kechish Koinfeksiya holatlarining yuqoriligi Asoratlari: Bepushtlik Homila zararlanishi Onkologik kasalliklar

Surunkali yallig‘lanish

Olingan natijalar: O‘tkazilgan tadqiqotlar natijasida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

Teri-tanosil kasalliklari turli etiologiyaga ega bo‘lib, ularning asosiy qo‘zg‘atuvchilari bakteriyalar, viruslar, zamburug‘lar va parazitlar ekanligi aniqlandi. Bakterial qo‘zg‘atuvchilar orasida sifilis (*Treponema pallidum*) va gonoreya (*Neisseria gonorrhoeae*) keng tarqalganligi va yuqori patogenlikka ega ekanligi tasdiqlandi.

Virusli infeksiyalar (gerpes simplex virusi, papilloma virusi) teri va shilliq qavatlarda surunkali va qaytalanuvchi jarayonlarni keltirib chiqarishi aniqlandi.

Zamburugʻli kasalliklar, ayniqsa *Candida albicans*, immunitet pasaygan holatlarda tez rivojlanishi kuzatildi. Parazitar kasalliklar (qoʻtir – *Sarcoptes scabiei*) teri orqali yuqib, kuchli qichishish va yalligʻlanish bilan kechishi aniqlashtirildi.

XULOSA: Teri-tanosil kasallik qoʻzgʻatuvchilari murakkab biologik tizimlarga ega boʻlib, ularning patogenligi koʻp omilli hisoblanadi. Ushbu mikroorganizmlarning yuqori darajadagi adaptatsiya va immun tizimdan qochish qobiliyati ularni nazorat qilishni qiyinlashtiradi. Shu sababli zamonaviy diagnostika, profilaktika va davolash usullarini kompleks qoʻllash zarur.